

Emilia Paprzycka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**WSZYSTKO, CZEGO CHCIELIBYŚCIE SIĘ
DOWIEDZIEĆ O SINGLACH, A NIE WIECIE GDZIE
TEGO SZUKAĆ
RECENZJA KSIĄŻKI JULITY CZERNECKIEJ,
WIELKOMIEJSCY SINGLE, WYDAWNICTWO
POLTEXT, WARSZAWA 2011**

Głównym problemem akcentowanym w pracach na temat singli, wciąż nierozwiązanym, jest definicja tej alternatywnej formy życia małżeńsko-rodzinnego. Oprócz jednego, wymienianego przez wszystkich badaczy tej problematyki kryterium definiującego żyjących w pojedynkę – niepozostawanie w związku małżeńskim lub stałym, „wyłącznym” związku hetero- lub homoseksualnym – pozostałe cechy osób zaliczanych do tej kategorii są już bardzo różnorodne. Wskazywane są m.in. (1) samodzielne mieszkanie lub prowadzenie samodzielnego gospodarstwa domowego, (2) wybór tej formy życia małżeńsko-rodzinnego, (3) wiek (20–50 lub 25–40, lub 23–55 lub powyżej 30. lat), (4) brak doświadczeń rodzinnych – bezdzietność, (5) brak potrzeby bycia w stałym związku, posiadania partnera, (6) niechęć do formalnego związku, (7) zadowolenie z sytuacji życia w pojedynkę, (8) poczucie, że jest się singlem – identyfikacja z singlami, (9) styl życia związany z orientacją na samorealizację, karierę zawodową i interesujące wykorzystywanie czasu wolnego¹.

Trudność opisu i zdefiniowania singli jest pochodną tego, że kategoria ta obejmuje zarówno osoby przed i po małżeństwie, jak i te żyjące w konkubinatach typu LAT-Living Apart Together (razem, ale oddzielnie), a także osoby, które wybierają życie w pojedynkę, oraz te, które takiego wyboru nie dokonują. Duże zróżnicowanie wewnątrz tej kategorii związane jest też z wiekiem, długością okresu praktykowania życia w pojedynkę, seksualnymi preferencjami (orientacją seksualną), posiadaniem dzieci (Stein 1978: 2–11; 1981: 57–59).

¹ Przeglądowa analiza definicji singli różnych autorów w perspektywie kryteriów definiujących w pracy Emilii Paprzycka (druku).

Brak jednoznacznej definicji utrudnia dokonywanie rzetelnego opisu tak bardzo szerokiej kategorii osób. Ze względu na wzrost popularności tej alternatywnej formy życia małżeńsko-rodzinnego, a co za tym idzie coraz większego zróżnicowania osób postrzegających się i postrzeganych jako single wydaje się, że w miejsce prób uogólnionego opisu tej kategorii istnieje raczej potrzeba zdefiniowania i opisu różnych podkategorii osób żyjących bez partnera². Naprzeciw takim oczekiwaniom badaczy zjawiska życia w pojedynkę wychodzi autorka recenzowanej książki zatytułowanej *Wielkomiejscy single*. Przedkładana czytelnikowi praca jest propozycją „empirycznej fotografii” jednej z podkategorii singli.

Książka Czerneckiej jest uporządkowaną relacją ze zrealizowanych strategią jakościową badań zorientowanych na pogłębienie wiedzy na temat wielkomiejskich singli. Niewątpliwie mamy tu do czynienia z socjologiczną perspektywą ujęcia nowego zjawiska, jakim jest życie w pojedynkę. Problematyka badań podporządkowana jest dwóm jednoznacznie określonym celom – zidentyfikowaniu przyczyn życia w pojedynkę oraz opisaniu stylu życia singli w obszarze aktywności zawodowej i pozazawodowej (zagospodarowanie czasu wolnego, budowanie relacji międzyludzkich, konsumpcja, dbanie o atrakcyjność i kondycję fizyczną oraz zdrowie). Celem było także rozpoznanie stosunku wielkomiejskich singli do życia w pojedynkę.

Wokół wyznaczonych takimi celami obszarów problemowych zorganizowana jest struktura całej książki. Skomponowana jest ona koncepcyjnie z dwóch części: teoretycznej i empirycznej, które zaprojektowano w formie dziewięciu rozdziałów tematycznych. Dwa pierwsze rozdziały są analitycznym i syntetycznym przeglądem wiedzy na temat życia w pojedynkę zastanej w literaturze zachodniej i polskiej. Kolejnych siedem rozdziałów to interpretacja wyników badań uzyskanych na podstawie ukierunkowanych wywiadów swobodnych z reprezentantami wielkomiejskich singli.

Część teoretyczną (rozdział pierwszy i drugi) można ocenić jako kompendium aktualnej wiedzy o singlach. Część ta jest swoistym wprowadzeniem w problematykę życia w pojedynkę i stanowi teoretyczną bazę do analiz empirii prezentowanych w kolejnych rozdziałach. Mimo że wiele tam danych i opisów

² Wśród opracowań rodzimych autorów można wskazać prace, które opisują podkategorie singli, uwzględniając różnorodność doświadczeń i cech społeczno-demograficznych, takich jak: miejsce zamieszkania, płeć, płeć społeczno-kulturowa, aktywność zawodowa. Przykładem takiego uporządkowania jest opis kilku podkategorii singli: (1) kobiet sukcesu żyjących w pojedynkę – *single professional women* (z uwzględnieniem kategorii płci, specyfiki pracy zawodowej) (Grzeszczyk 2005: 199–225); (2) miejskiej singielki (z uwzględnieniem kategorii płci społeczno-kulturowej, stosunku do życia w pojedynkę oraz mechanizmów tworzenia nowej roli społecznej) (Paprzycka 2008); (3) wielkomiejskiego singla mężczyzny (z uwzględnieniem zróżnicowanych doświadczeń życiowych mężczyzn reprezentujących kategorie wieku od 25 do 45 roku życia: w związkach, rodzinnych, zawodowych, prezentujących dynamiczną perspektywę opisu tej kategorii mężczyzn) (Paprzycka w druku).

sprawozdawczych oraz porównawczych, „historię” singli przedstawioną w kontekście przemian ekonomicznych, społecznych, mentalnych zaproponowaną przez Czernecką czyta się z dużą przyjemnością. Jest to logiczny wywód napisany bardzo przystępnym językiem. Autorka syntetycznie i analitycznie opisuje zjawisko życia w pojedynkę, zapraszając czytelnika na wędrówkę od czasów przednowoczesnych do społeczeństwa ponowoczesnego. Prezentuje także analizę upowszechniania się tej alternatywnej formy życia małżeńsko rodzinnego w Polsce w perspektywie przemian systemu wartości młodych Polaków, jakimi są m.in. pragmatyzacja świadomości, wzrost znaczenia samorealizacji zawodowej i ekonomicznej niezależności, wzrost znaczenia wykształcenia, kryzys wartości rodzinnych, zmiany oczekiwań wobec partnera i jakości „życia we dwoje”. Nie bez znaczenia dla tych zmian jest, zdaniem autorki, to, że Polska znajduje się obecnie na pograniczu dwóch systemów normatywnych „(indywidualistycznego i tradycyjnego) i »trzech kultur« (przednowoczesnej, nowoczesnej i ponowoczesnej), tym samym posiadając niejednolity system wartości” (Czernecka 2011: 34). Przedmiotem analiz uwarunkowań wzrostu popularności życia w pojedynkę jest także sytuacja na rynku pracy młodych Polaków oraz „fenomen wielkomiejskiego życia”.

Interesujący i wartościowy – szczególnie dla osób zajmujących się badaniem życia w pojedynkę – jest przegląd badań dotyczących tego zjawiska. Autorka w rozdziale zatytułowanym *Problemy z definicją pojęcia „singiel”* przygląda się różnym definicjom singli, akcentując problematyczne obszary definicyjnych ujęć. W kolejnych podrozdziałach dokonuje przeglądu badań nad życiem w pojedynkę z zakresu socjologii i psychologii społecznej, zaczynając od tych prowadzonych w innych krajach, a kończąc na dorobku polskich badaczy. Dzięki chronologii opisu czytający łatwo orientuje się w zmienności problematyki badań singli – od ewaluowania tematyki badań po zmianę przedmiotu badań. Czernecka przybliżyła także najnowsze badania amerykańskie, które skupiają się już nie na charakterystyce tej kategorii społecznej, ale na problemie stereotypizacji i dyskryminacji singli – „singlismie”. Autorka prezentuje nie tylko przegląd problematyki badań prowadzonych nad tym zjawiskiem wybranych krajach, ale przedstawia także wyniki tych badań dotyczące przyczyn życia w pojedynkę, stylu życia singli, stosunku do życia bez stałego partnera. Podejmuje zatem wysiłek stworzenia dla czytelnika dodatkowego kontekstu interpretacji swoich badań, które koncentrują się właśnie na tych aspektach bycia singlem.

Jacy są wielkomiejscy single? Dlaczego są singlami? Jaki mają styl życia? Jakie dostrzegają pozytywne, a jakie negatywne strony życia w pojedynkę? – te pytania porządkujące dalszą część książki zawierającą ustalenia z badań własnych.

Wielkomiejscy single są zdefiniowani przez Czernecką (i tak też celowo dobrani do badań) jako osoby: (1) mieszkające w dużych miastach (powyżej 500 tys. mieszkańców), (2) niepozostające w stałym związku z inną osobą (przynajmniej przez okres dwóch lat), (3) niemające doświadczeń w związku małżeńskim,

(4) niemające dzieci, (5) żyjącej pojedynkę z innych powodów niż zdarzenia losowe typu śmierć współmałżonka, kalectwo itp., (6) heteroseksualne, (7) w wieku 25–40 lat, (8) z wykształceniem wyższym, (9) samodzielnie finansowo.

Autorka, zgodnie z metodologią prowadzenia badań jakościowych, dokonuje interpretacji wypowiedzi badanych singli, będących ich interpretacjami własnej sytuacji życiowej. Tym jakże pożądanym w tego typu pracach jest nacechowanie interpretatywizmem zarówno treści, jak i formy siedmiu rozdziałów, których już same tytuły są dla czytelnika informacją o kontekstach analizy wyników badań.

Trzy rozdziały z części książki zawierającej ustalenia z badań poświęcone są problematyce okoliczności „zostania” singlem. W rozdziale zatytułowanym *Wybór życia w pojedynkę jako wynik tendencji ponowoczesnych* dokonywany przez badanych wybór tej alternatywnej formy życia małżeńsko-rodzinnego interpretowany jest jako konsekwencja realizowania przede wszystkim wartości indywidualistycznych, zaangażowania w pracę zawodową. Nie bez znaczenia dla tego wyboru ma zarówno idealizowanie miłości przez badanych, jak i posiadanie wysokich i bardzo określonych oczekiwań tak wobec cech ewentualnego partnera/partnerki, jak i wobec modelu związku i charakteru jego funkcjonowania. Zdaniem Czerneckiej (2011: 94), single „tkwią w zakłętym kręgu, z którego nie ma wyjścia – są singlami, ponieważ za dużo pracują, a za dużo pracują, ponieważ są singlami [...] [i] większość z nich zamyka się w marzeniu-pułapce, które każe im wierzyć, że któregoś dnia spotkają osobę, z którą uda im się zbudować idealnie dopasowany i szczęśliwy związek”.

Bycie singlem analizowane jest w książce także jako konsekwencja niektórych aspektów funkcjonowania w rodzinie pochodzenia i grupach rówieśniczych. Zbyt silne więzi z rodzicami, bycie jedynakiem, sposoby wychowywania w domu rodzinnym, a także nieudane małżeństwo rodziców lub idealne małżeństwo rodziców (traktowane jako niedościgniony wzór) oraz wspomnienia z przebiegu rozwodu rodziców, to niektóre z opisywanych w książce doświadczeń „z domu rodzinnego”, które zdaniem badanych singli mogły mieć wpływ na ich decyzje o życiu bez partnera. Zachęcająco do życia w pojedynkę, a co za tym idzie zniechęcająco do wchodzenia w stałe związki oddziałują na badanych scenariusze związków formalnych i nieformalnych przyjaciół i najbliższych znajomych. Rozdział zatytułowany *Życie „solo” jako rezultat niepowodzeń w budowaniu życia w dwoje* kończą prezentację ustaleń badawczych z zakresu mikrospołecznych uwarunkowań życia w pojedynkę. Obwa przed wchodzeniem w relacje damsko-męskie i nawiązywaniem bardziej czy mniej trwałej relacji intymnej z partnerem charakteryzują większość singli. Niepowodzenia w dotychczasowych związkach, zarówno wyłącznych i poważnych, jak i przelotnych, ale także brak takich doświadczeń wydają się w przypadku badanych singli pozostawać bez znaczenia dla ich stosunku do ewentualnego nowego związku. Single, jak konkluduje tę część rozważań autorka, „próbują szacować

potencjalne zyski bycia w związku i straty, jakie mogą ponieść w wyniku rozstania z partnerem. Chociaż wiedzą, że w każdy związek jest wpisane ryzyko, wolą go nie ponosić” (Czernecka 2011: 128).

Zdaniem wielu badaczy zjawiska życia w pojedynkę, oprócz braku stałego partnera, specyfikę bycia singlem definiuje styl życia. W recenzowanej książce do wyznaczników stylu życia singli zaliczone zostały przede wszystkim koncentracja na pracy zawodowej, a co za tym idzie inwestowanie emocjonalnego i czasowego kapitału w rozwój kariery, nabywanie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych. Ze względu na stosunek do pracy wyróżnione zostały trzy kategorie singli. Do pierwszej kategorii zaliczono singli, dla których praca zawodowa jest formą samorealizacji i stanowi w tym obszarze wartość autoteliczną. Sukces zawodowy jest dla nich podstawą budowania poczucia wartości i źródłem satysfakcji czy nawet przyjemności. Do drugiej kategorii – najbardziej popularnej wśród badanych – zaliczono tych, którzy pracę traktują jako konieczność życiową i postrzegają ją instrumentalnie jako źródło utrzymania, podstawę ich samodzielności i niezależności ekonomicznej. Trzecią kategorię reprezentują single pracujący na dwóch etatach, dla których praca zawodowa ma tak autoteliczny, jak i pragmatyczny wymiar.

Mimo że aktywność związana z pracą zawodową zajmuje większość czasu singli, to jednak potrafią oni satysfakcjonująco dla siebie zorganizować swój czas wolny – przede wszystkim w weekendy. Szczegółowy opis aktywności czasu wolnego zaprezentowany w książce wydaje się obalać mit o dużej ilości czasu wolnego singli i dzięki temu niebanalności życia w pojedynkę. Uwagę jednak zwraca to, że spędzanie czasu wolnego przez singli jest bardzo zorientowane na wymierny efekt – korzyści własnej oraz wzbudzania podziwu u ewentualnego obserwatora. W przypadku badanych singli, „czas wolny przybrał formę uwewnętrznionej społecznej normy, podlegającej zbiorowemu przymusowi maksymalizacji potrzeb i sposobów ich zaspokajania” (Czernecka 2011: 181).

Kolejna część ustaleń badawczych dotyczy analiz zysków i strat łączących się z życiem w pojedynkę. Autorka analizuje wzmiankowaną problematykę najpierw w kontekście życia społecznego singli – relacji rodzinnych i towarzyskich ułatwiających życie w pojedynkę oraz relacji intymnych, później zaś w indywidualnej perspektywie badanych. W interesujący sposób – z zachowaniem subiektywności opinii badanych – skatalogowane tu zostały czynniki skłaniające i zniechęcające do życia bez partnera. Wskazywane przez badanych zalety i wady bycia singlem interpretować można jako warunkowe i zależne od ich stosunku do życia w pojedynkę opisywanego w dalszej części książki. Jak podkreśla autorka – niezależnie od sposobu postrzegania braku stałego partnera większość singli jest zadowolona ze swojego obecnego życia.

Zakończeniem książki jest prezentacja dwóch typologii wielkomiejских singli. Pierwsza z nich skonstruowana jest w oparciu o powody nieposiadania stałego partnera i składa się z pięciu typów singli: bezkompromisowi, szczęśliwi, oswojeni,

romantycy i zranieni. Nazwy poszczególnych typów wskazują jednoznacznie na treść motywacji do wyboru życia w pojedynkę. Druga typologia zbudowana została na podstawie jednego z aspektów stylu życia singli, a mianowicie sposobów spędzania czasu wolnego. Autorka proponuje tu trzyskładnikową typologię i rozróżnia: singli aktywistów (lubiących czynnie spędzać czas wolny), singli domatorów (organizujących czas wolny w obszarze strefy prywatnej – mieszkania czy domu) oraz singli imprezowiczów (koncentrujących się w czasie wolnym na spotkaniach towarzyskich i rozrywce). Podsumowując swoje analizy, Czernecka mocno zaznacza swoje stanowisko na temat życia w pojedynkę, podkreślając, że wybór tej alternatywnej formy życia małżeńsko-rodzinnego nie jest niezmienny. W ostatnich zdaniach książki przedstawia możliwe scenariusze przebiegu życia singli, w które wpisane są tak możliwości, jak i konsekwencje życia w społeczeństwie ponowoczesnym.

Czego w książce czytelnik nie znajdzie? Czytający może odczuwać brak, charakterystycznego dla badań jakościowych, szczegółowego, zindywidualizowanego opisu badanych w kontekście wybranych cech singla, np. przyczyny bycia singlem, czasu trwania, stosunku do życia w pojedynkę, doświadczeń w związkach lub ich braku itp. Wydaje się, że takie „notki biograficzne” dałyby jeszcze wyraźniejszy obraz reprezentantów tej nowej kategorii społecznej.

Mamy tu też bardzo oszczędnie zaprezentowaną czy wręcz tylko zasygnalizowaną metodologię badań – szczegółowe problemy, strategie doboru badanych, strategie analizy i reprezentacji danych pozostawione są raczej w domyśle. Prawdopodobnie jest to konsekwencja tego, że koncepcja publikacji pracy zakładała jej większą dostępność dla szerszego grona odbiorców, stąd też dobór treści ukierunkowany jest raczej na pracę o charakterze popularnonaukowym niż naukowym. Z punktu widzenia osoby zainteresowanej warsztatem realizacji badań jakościowych brak jego jawności jest niewątpliwą stratą. W sytuacji tak nielicznych wciąż jeszcze socjologicznych prac realizowanych w paradygmacie interpretatywnym wydaje się, że opis metodologii badań mógłby być dodatkowym atutem edukacyjnym takiej pracy. Z pewnością jednak osoby zainteresowane li tylko samym zjawiskiem życia w pojedynkę i charakterystyką singli, a takich – wśród czytelników tej książki – będzie zdecydowanie więcej, braku tego nie dostrzegą lub nawet uznają sygnałny charakter takich informacji za jej atut.

Niedosyt budzą także dwie typologie singli zaprezentowane na zakończenie książki. Każda z nich skonstruowana jest w oparciu tylko o jedno kryterium: pierwsza – przyczyny życia bez partnera, druga – aktywności czasu wolnego. Wybór jednego kryterium – analizując w perspektywie metodologicznej – daje jednak możliwość zbudowania jedynie klasyfikacji, a nie typologii. Szkoda, że autorka w tym publikowanym przedsięwzięciu nie wykorzystała jeszcze innych kryteriów podziału singli zastosowanych przecież w pracy i eksponowanych w wielu miejscach publikacji.

Co w książce czytelnik znajdzie dodatkowo? Niewątpliwą wartością dodaną tej pracy jest rozpoznanie i opis systemu wartości badanych singli, czyli młodych ludzi realizujących coraz popularniejszy scenariusz przebiegu życia i konstruujących nową rolę społeczną – singla: osoby żyjącej bez partnera, rezygnującej czasowo lub trwale z założenia rodziny.

Pracę Czerneckiej można polecić jako wyczerpującą i wnikliwą monografię na temat wielkowiejskich singli. Zaznaczyć też trzeba, że wskazane na zakończenie recenzji niedostatki tej publikacji interpretować należy raczej jako subiektywną oceną dokonaną przez pryzmat zainteresowań własnych piszącej recenzję.

Bibliografia

- Grzeszczyk E. (2005), *Pojedyncze, profesjonalistki...* „Single professional women” w Polsce i na świecie, „Kultura i Społeczeństwo”, t. 49 (2).
- Paprzycka E. (2008), *Kobiety żyjące w pojedynkę. Między wyborem a przymusem*, Warszawa: Żak.
- Paprzycka E. (w druku), *Bycie singlem jako doświadczenie niejednorazowe w przebiegu życia*, [w:] Koralewicz J., Kuklińska K. (red.), *Singlizm jako nowy styl życia w ponowoczesnym świecie*.
- Stein P. (1978), *The Lifestyles and Life Changes of the Never-Married*, „Marriage & Family Review”, Vol. 1 (4).
- Stein P. (1981), *Single Life, Unmarried Adults in Social Context*, New York: St. Martin's Press.